

จิตวิทยาทั่วไป

GENERAL PSYCHOLOGY

พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุง

รัตนวัชร เพ็ญรัตนหิรัญ

General psychology is viewed from various perspectives

The study of the basic principles, problems and methods that underlie the science of psychology

จิตวิทยาทั่วไป
GENERAL PSYCHOLOGY

จิตวิทยาเปรียบเสมือนเข็มทิศ
ที่ชี้แนวทางให้บุคคลนั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
บนพื้นฐานของความเข้าใจตนเองและโลกภายในของผู้อื่น

**“The good life is a process, not a state of being.
It is a direction not a destination.”**

- Carl Rogers -

อาจารย์ ดร. รัตน์วัชร เพ็ญรัตน์หิรัญ
ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

จิตวิทยาทั่วไป (GENERAL PSYCHOLOGY)

อ.ดร.รัตนวัชร เพ็ญรัตน์ศิริ

พิมพ์ครั้งที่ 1 : เดือนมกราคม พ.ศ. 2563 จำนวน 200 เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ 2 : เดือนมกราคม พ.ศ. 2564 จำนวน 200 เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุง : เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2566 จำนวน 200 เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

รัตนวัชร เพ็ญรัตน์ศิริ

จิตวิทยาทั่วไป (GENERAL PSYCHOLOGY). พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุง.

เชียงใหม่ : ส.อินฟอร์เมชั่น เทคโนโลยี จำกัด, 2566. 362 หน้า.

1. จิตวิทยา 2. ทฤษฎีการเรียนรู้ 3. ทฤษฎีบุคลิกภาพ 1.ชื่อเรื่อง

ISBN : 978-616-577-531-1

พิมพ์ที่

ส.อินฟอร์เมชั่น เทคโนโลยี จำกัด 6/8 ถ.หมื่นด้ามพร้าคต

ต.ช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50300

โทรศัพท์ 053-214405

โทรสาร 053-412205

ราคา 250 บาท

คำนำ (พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุง)

ผู้เขียนได้จัดทำหนังสือ “จิตวิทยาทั่วไป” (General Psychology) โดยจัดพิมพ์ครั้งที่ 2 ในมกราคม 2564 ที่ผ่านมา และได้รับการตอบรับจากนักศึกษาและผู้ที่สนใจค่อนข้างมาก ผู้เขียนต้องขอบคุณผู้อ่านเป็นอย่างมากที่ให้การตอบรับและสนับสนุนเป็นอย่างดี

ในการพิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุงนี้ ผู้เขียนได้มีการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาบางส่วนที่มีความผิดพลาดและมีการพิสูจน์อักษรตรวจสอบอย่างเข้มงวด ประกอบกับได้รับการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกในการเสนอแนะการปรับปรุงข้อมูล และการเลือกใช้ข้อความให้เหมาะสมและเป็นคำเฉพาะสากลทั่วไป อีกทั้งปรับปรุงภาพที่ใช้ประกอบเนื้อหาให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การจัดพิมพ์ในครั้งนี้ ผู้เขียนได้มีการปรับปรุงเนื้อหาให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เพื่อให้ นักศึกษาสาขาจิตวิทยา ผู้ที่สนใจทางด้านจิตวิทยา และนักจิตวิทยาได้ความรู้เนื้อหาที่เป็นประโยชน์และเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมในยุคปัจจุบันยิ่งขึ้น ท้ายที่สุดนี้ผู้เขียนขอขอบคุณครอบครัวที่เป็นแรงบันดาลใจและเป็นพลังที่สำคัญทำให้ผู้เขียนสามารถเขียนหนังสือได้จนสำเร็จ และขอบคุณคณาจารย์ เพื่อนร่วมงานที่เป็นกำลังใจและเป็นกัลยาณมิตรที่ดีเสมอมา เป็นแรงผลักดันทำให้หนังสือเล่มนี้มีความสมบูรณ์อย่างยิ่ง คุณูปการที่เกิดขึ้นจากหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนขอมอบแด่บุพการี คณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา หากมีข้อผิดพลาดหรือบกพร่องประการใด ผู้เขียนขออนุมัติรับและนำไปปรับปรุงแก้ไขให้เกิดความสมบูรณ์และเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการต่อไป

รัตนวัชร เพ็ญรัตนศิริณู

9 พฤษภาคม 2566

คำนำ (พิมพ์ครั้งที่ 1)

หนังสือ “จิตวิทยาทั่วไป” (General Psychology) เล่มนี้ ผู้เขียนได้เรียบเรียงขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักศึกษาใช้อ่านประกอบการเรียนการสอนในรายวิชา จิตวิทยาทั่วไป (PG 1101) ทั้งนี้เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ยังมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้สนใจเกี่ยวกับทางด้านจิตวิทยา เนื่องจากจิตวิทยาถือว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจและอยู่รอบๆ ตัวในชีวิตประจำวัน แม้ว่าโลกและสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร จิตวิทยาก็จะช่วยอธิบายปรากฏการณ์สิ่งที่เกิดขึ้น สร้างความเข้าใจในพฤติกรรมและเหตุการณ์ต่างๆ ตลอดจนทำให้บุคคลรู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่นมากยิ่งขึ้น สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สำหรับเนื้อหาของจิตวิทยาทั่วไป ผู้เขียนได้เรียบเรียงเนื้อหาเพื่ออำนวยความสะดวกในการอ่านและทำความเข้าใจ ประกอบด้วยสาระสำคัญ จำนวน 12 บท ได้แก่ 1.ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับจิตวิทยา 2.พัฒนาการมนุษย์ 3.การรับรู้ 4.การเรียนรู้ 5.การจำและการลืม 6.การจงใจ 7.เชาวน์ปัญญา 8.ความฉลาดทางอารมณ์ 9.บุคลิกภาพ 10.ความแตกต่างระหว่างบุคคล 11.สุขภาพจิต และ 12.การปรับตัว ซึ่งในเนื้อหาเหล่านี้ผู้เขียนได้สอดแทรกรูปภาพ กราฟ บทความวิชาการ และบทความวิจัย เพื่อให้เนื้อหามีความน่าเชื่อถือและเกิดความเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือจิตวิทยาทั่วไป จะเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาและผู้สนใจ สามารถนำความรู้ที่ได้จากหนังสือเล่มนี้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง รู้จักและเข้าใจตนเองมากยิ่งขึ้น อีกทั้งเข้าใจผู้อื่นในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมที่เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบคุณความรู้ที่ได้สั่งสมมาจนกลั่นออกมาเป็นหนังสือเล่มนี้ขอถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ครูอาจารย์ บิดามารดา ผู้ให้กำเนิด ตลอดจนถึงญาติพี่น้อง มิตรสหายทุกคน หากเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ขาดตกบกพร่องประการใดต้องขออภัยมา ณ ที่นี้ และผู้เขียนยินดีน้อมรับคำแนะนำเพื่อใช้ในการปรับปรุงหนังสือเล่มนี้ให้เกิดคุณค่าและประโยชน์อย่างสูงสุดต่อไป

รัตนวัชร เพ็ญรัตนศิริณู

9 เมษายน 2563

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับจิตวิทยา	1
1.1 ความเป็นมาของจิตวิทยา	2
1.2 ความหมายของจิตวิทยา	4
1.3 จุดมุ่งหมายของจิตวิทยา	6
1.4 แขนงสาขาของจิตวิทยา	8
1.5 ระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์	11
1.6 วิธีการวิจัยทางจิตวิทยา	14
1.7 แนวคิดทางจิตวิทยา	17
1.8 อาชีพที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยา	22
1.9 ประโยชน์ของจิตวิทยา	25
1.10 สรุป	26
บทที่ 2 พัฒนาการมนุษย์	27
2.1 ความหมายของพัฒนาการ	28
2.2 หลักของพัฒนาการ	29
2.3 ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการ	31
2.4 ทฤษฎีพัฒนาการ	32
2.5 พัฒนาการในแต่ละช่วงวัย	43
2.6 สรุป	62
บทที่ 3 การรับรู้	63
3.1 ความหมายของการรับรู้	64
3.2 อวัยวะรับสัมผัสกับการรับรู้	65
3.3 กระบวนการรับรู้	67
3.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้	68
3.5 ธรรมชาติและหลักการรับรู้	71
3.6 การรับรู้ที่ผิดพลาด	77
3.7 การรับรู้ด้วยสัมผัสพิเศษและพลังจิต	78
3.8 สรุป	79

บทที่ 4 การเรียนรู้	81
4.1 ความหมายของการเรียนรู้	82
4.2 ความสำคัญของการเรียนรู้	83
4.3 ทฤษฎีการเรียนรู้	85
4.4 กระบวนการของการเรียนรู้	98
4.5 ประเภทของการเรียนรู้	99
4.6 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการเรียนรู้	101
4.7 สรุป	103
บทที่ 5 การจำและการลืม	105
5.1 ชีววิทยาเกี่ยวกับการจำ	106
5.2 ระบบของการจำ	108
5.3 กระบวนการของการจำ	112
5.4 การวัดการจำ	113
5.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับการจำ	115
5.6 ปัจจัยที่มีผลต่อการจำ	117
5.7 การลืม	117
5.8 การรบกวนกันของข้อมูล	119
5.9 การปรับปรุงและการส่งเสริมการจำ	121
5.10 สรุป	122
บทที่ 6 แรงจูงใจ	123
6.1 ความหมายของแรงจูงใจ	124
6.2 ความสำคัญของแรงจูงใจ	125
6.3 ประเภทของแรงจูงใจ	126
6.4 ลักษณะของแรงจูงใจ	127
6.5 องค์ประกอบของแรงจูงใจ	128
6.6 กระบวนการเกิดแรงจูงใจ	129
6.7 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจ	130
6.8 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจ	143
6.9 สรุป	146

บทที่ 7	เซวรณ์ปัญญา	147
7.1	ความหมายของเซวรณ์ปัญญา	148
7.2	ประเภทของเซวรณ์ปัญญา	150
7.3	การแบ่งระดับเซวรณ์ปัญญา	152
7.4	ปัจจัยที่มีผลต่อเซวรณ์ปัญญา	153
7.5	ทฤษฎีเซวรณ์ปัญญา	156
7.6	การวัดเซวรณ์ปัญญา	163
7.7	สิ่งที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับเซวรณ์ปัญญา	169
7.8	แนวทางการส่งเสริมเซวรณ์ปัญญา	171
7.9	สรุป	172
บทที่ 8	ความฉลาดทางอารมณ์	173
8.1	ความเป็นมาของความฉลาดทางอารมณ์	174
8.2	ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์	175
8.3	ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์	177
8.4	แนวคิดและองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์	179
8.5	คุณลักษณะที่บ่งบอกถึงความฉลาดทางอารมณ์สูงและต่ำ	184
8.6	การประเมินความฉลาดทางอารมณ์	186
8.7	ปัจจัยที่มีผลต่อความฉลาดทางอารมณ์	189
8.8	ประโยชน์ของความฉลาดทางอารมณ์	191
8.9	แนวทางการเสริมสร้าง ความฉลาดทางอารมณ์	192
8.10	สรุป	195
บทที่ 9	บุคลิกภาพ	197
9.1	ความหมายของบุคลิกภาพ	198
9.2	ความสำคัญของบุคลิกภาพ	199
9.3	ขอบข่ายของบุคลิกภาพ	201
9.4	ทฤษฎีบุคลิกภาพ	202
9.5	การวัดและการประเมินบุคลิกภาพ	224
9.6	ลักษณะของบุคคลที่มีบุคลิกภาพที่ดี	233
9.7	ปัจจัยที่มีผลต่อบุคลิกภาพ	234
9.8	แนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาบุคลิกภาพ	235
9.9	สรุป	237

บทที่ 10 ความแตกต่างระหว่างบุคคล	239
10.1 ความหมายของความแตกต่างระหว่างบุคคล	240
10.2 ความสำคัญของความแตกต่างระหว่างบุคคล	241
10.3 ปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล	242
10.4 ลักษณะพื้นฐานทั่วไปของความแตกต่างระหว่างบุคคล	243
10.4.1 ความแตกต่างระหว่างบุคคลทางเพศ	243
10.4.2 ความแตกต่างระหว่างบุคคลทางสรีระร่างกาย	244
10.4.3 ความแตกต่างระหว่างบุคคลทางสติปัญญา	246
10.4.4 ความแตกต่างระหว่างบุคคลทางอารมณ์	247
10.4.5 ความแตกต่างระหว่างบุคคลทางสติปัญญา	248
10.4.6 ความแตกต่างระหว่างบุคคลทางสติปัญญา	250
10.4.7 ความแตกต่างระหว่างบุคคลทางสภาพสังคม	252
10.5 สรุป	253
บทที่ 11 สุขภาพจิต	255
11.1 ความหมายของสุขภาพจิต	256
11.2 ความสำคัญของสุขภาพจิต	257
11.3 องค์ประกอบของสุขภาพจิต	260
11.4 ปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อสุขภาพจิต	261
11.5 สาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพจิต	263
11.6 ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต	264
11.7 ประเภทของความผิดปกติทางจิต	266
11.8 สัญญาณเตือนภัยที่บ่งชี้เกี่ยวกับปัญหาสุขภาพจิต	273
11.9 การประเมินสุขภาพจิต	274
11.10 วิธีการบำบัดรักษาความผิดปกติทางจิต	279
11.11 ลักษณะของบุคคลที่มีสุขภาพจิตดี	282
11.12 แนวทางการส่งเสริมสุขภาพจิต	283
11.13 สรุป	285

บทที่ 12 การปรับตัว	287
12.1 ความหมายของการปรับตัว	288
12.2 ความสำคัญของการปรับตัว	289
12.3 ทฤษฎีการปรับตัว	290
12.4 สาเหตุของการปรับตัว	293
12.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวที่ดี	295
12.6 ลักษณะการปรับตัวที่ดีและไม่ดี	296
12.7 การปรับตัวโดยใช้กลวิธานในการป้องกันตัว	297
12.8 ประโยชน์ของการปรับตัว	299
12.9 แนวทางการปรับตัวอย่างมีความสุข	300
12.10 สรุป	302
บรรณานุกรม	303
ประวัติผู้เขียน	347

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	จุดมุ่งหมายของจิตวิทยา	6
2	ประเภทวิธีวิจัยทางจิตวิทยา	14
3	จิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ	24
4	พัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget	39
5	อวัยวะรับสัมผัส	66
6	ความคงที่ของรูปร่าง	72
7	ความคงที่ของสี	72
8	ความคงที่ของขนาด	73
9	กฎแห่งความคล้ายคลึง	73
10	กฎแห่งความใกล้ชิด	73
11	กฎแห่งความต่อเนื่องที่ดี	74
12	กฎการปิดช่องว่าง	74
13	ภาพและพื้น	75
14	การรับรู้ความรู้สึกด้วยตาทั้งสองข้าง	75
15	การรับรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวที่	76
16	การต่อเติมสิ่งใดสิ่งหนึ่ง	77
17	ตำแหน่งและสิ่งแวดล้อมของสิ่งเร้า	78
18	การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกของ Pavlov	86
19	การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกของ Watson	88
20	การทดลองโดยการใช้หีบกล (Puzzle-box) ของ Thorndike	90
21	การทดลองของ Skinner	92
22	ช่วงระยะเวลาและความถี่อัตราของการตอบสนองในการเสริมแรง	95
23	การทดลองของ Bandura	96
24	เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ต่างๆ ที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน	99
25	บริเวณการทำงานในส่วนต่างๆ ของสมอง	107
26	บริเวณตำแหน่งของ Hippocampus	107
27	ความจำแบบอาศัยความหมายและความจำแบบอาศัยเหตุการณ์	110
28	เส้นโค้งเกี่ยวกับการลืม (Forgetting Curve)	118
29	ทฤษฎีลำดับความต้องการของ Maslow	135
30	ทฤษฎีความต้องการของ McClelland	137

ภาพที่	หน้า
31 ทฤษฎีความเสมอภาคของ Adams	139
32 ทฤษฎีแรงจูงใจของ McGregor	141
33 ความแตกต่างระหว่างเชาวน์ปัญญาเชิงสั่นไหวและเชาวน์ปัญญาเชิงตถผลึก	150
34 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับเชาวน์ปัญญาเชิงสั่นไหวและเชาวน์ปัญญาเชิงตถผลึก	151
35 กราฟระฆังคว่ำ (Bell Curve) แสดงระดับคะแนนของ IQ	152
36 ทฤษฎีโครงสร้างเชาวน์ปัญญาของ Guilford	160
37 ทฤษฎีพหุปัญญาของ Gardner	161
38 ทฤษฎีเชาวน์ปัญญาสามมิติของ Sternberg	162
39 ลักษณะตัวอย่างของแบบทดสอบ Stanford-Binet	164
40 ลักษณะตัวอย่างของแบบทดสอบ Wechsler	166
41 องค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ของกรมสุขภาพจิต	179
42 องค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ของ Mayer & Salovey	180
43 องค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ของ Goleman	181
44 องค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ของ Bar-On	183
45 กลุ่มทฤษฎีบุคลิกภาพ	202
46 ระดับบุคลิกภาพของ Freud	204
47 โครงสร้างบุคลิกภาพของ Freud	205
48 บุคลิกภาพตามทฤษฎีของ Eysenck	219
49 บุคลิกภาพตามทฤษฎีของ Costa & McCrae	220
50 รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่าง 3 องค์ประกอบ ของ Bandura	222
51 ตัวอย่างแบบทดสอบ Thematic Apperception Test (TAT)	225
52 ตัวอย่างแบบทดสอบ Rorschach Inkblot Test	226
53 คุณลักษณะบุคลิกภาพ 4 คู่ ตรงกันข้ามของ MBTI	229
54 คุณลักษณะบุคลิกภาพ 4 คู่ จำแนกออกเป็น 16 ประเภท	229
55 ตัวอย่างแบบรายงานแปลผล CPI-434	231
56 ความชุกของปัญหาทางจิตและการใช้สารเสพติดในปี 2560	266

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
1	สรุปทฤษฎีพัฒนาการของ Erikson	37
2	สรุปทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget	41
3	สรุปทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg	43
4	เปรียบเทียบการเสริมแรงและการลงโทษที่มีผลต่อพฤติกรรม	93
5	ลักษณะธรรมชาติของระบบความจำ	111
6	การแบ่งระดับ IQ ของแบบทดสอบเซาว์นบีญญาของ Stanford-Binet	153
7	การแบ่งระดับ IQ ของแบบทดสอบเซาว์นบีญญาของ Wechsler	153
8	ความแตกต่างของแบบทดสอบเซาว์นบีญญาของ Wechsler และ Binet	167
9	เปรียบเทียบคุณลักษณะที่บ่งบอกถึงบุคคลที่มี EQ สูง และ EQ ต่ำ	186
10	จิตลักษณะดั้งเดิมมี 16 ตัวประกอบ ที่มีลักษณะตรงข้ามกันเป็นคู่แบบ 2 ขั้ว	218
11	องค์ประกอบและคุณลักษณะของบุคลิกภาพ 5 องค์ประกอบ	232
12	ปัจจัยที่ส่งผลเชิงลบต่อสุขภาพจิตและปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมและป้องกันสุขภาพจิต	262
13	ปัญหาและอันตรายย่อยละของการใช้สารเสพติดและการดื่มแอลกอฮอล์	265
14	ลักษณะการปรับตัวที่ดีและไม่ดี	296

สารบัญแผนผัง

แผนผังที่	หน้า
1 กระบวนการรับรู้	67
2 แผนผังแสดงการเชื่อมโยงของ Thorndike	89
3 กระบวนการเรียนรู้ของบุคคล	99
4 ระบบความจำ	112
5 กระบวนการของการจำ	112
6 การรบกวนกันของข้อมูล	120
7 กระบวนการเกิดแรงจูงใจ	130
8 ทฤษฎีความต้องการของ Alderfer	136

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจิตวิทยา

Introduction To Psychology

"If you don't know where you're going,
any road will take you there"

-George Harrison-

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจิตวิทยา (Introduction to Psychology)

จิตวิทยาเกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ในทุกๆ เรื่อง เริ่มตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอน ในชีวิตประจำวันของทุกคนต้องเจอเรื่องราวต่างๆ มากมาย ในสภาพแวดล้อมและสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อตัวบุคคลและการดำรงชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะมีความอายุน้อยหรือวัยใด ประกอบอาชีพอะไร หรือมีตำแหน่งบทบาทในสังคมอย่างไร ก็ต้องอาศัยจิตวิทยาในการทำงานและการดำรงชีวิต เพื่อให้บุคคลสามารถปรับตัวอยู่กับสภาพแวดล้อมและใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขและเกิดสมดุลในชีวิต จิตวิทยามีความสำคัญอย่างมากต่อการคิด การตัดสินใจ และการแสดงออกทางพฤติกรรมของบุคคลในทุกๆ เรื่องๆ ที่เข้ามาในชีวิต หากบุคคลสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เข้ามากระตุ้นในชีวิตได้อย่างเหมาะสมและการตอบสนองนั้นอยู่บนพื้นฐานความถูกต้องและการยอมรับทางสังคมได้ก็ถือว่าบุคคลนั้นสามารถดำรงชีวิตได้เป็นอย่างดี การเรียนรู้และการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างมากสำหรับทุกคน เพื่อให้เข้าใจตนเองและผู้อื่นเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขด้วยความเข้าใจในความต้องการและความแตกต่างของบุคคลบนโลกใบนี้

1.1 ความเป็นมาของจิตวิทยา

จิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่มีการศึกษามาตั้งแต่ยุคกรีกโบราณเมื่อสองพันกว่าปีมาแล้ว โดยนักจิตวิทยายุคแรกๆ เป็นนักปรัชญาชาวกรีกคนสำคัญ เช่น Plato ก่อนคริสตกาลราว 428–347 และ Aristotle ก่อนคริสตกาลราว 384–322 ได้พยายามทำความเข้าใจและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติการแสดงออกของมนุษย์ (Sahakian, 1975; Watson & Rand, 1991) โดยมีความเชื่อว่า มนุษย์มีส่วนประกอบสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่ ร่างกาย (Body) กับวิญญาณ (Soul) โดยวิญญาณจะมีอิทธิพลเหนือร่างกายที่จะคอยควบคุมให้ร่างกายกระทำการสิ่งต่างๆ (Lally & Valentine–French, 2018) ดังนั้นการที่จะเข้าใจในมนุษย์ได้นั้นจะต้องทำความเข้าใจกับวิญญาณหรือสามารถอธิบายวิญญาณได้ชัดเจนเสียก่อน แต่ถึงกระนั้นในยุคกรีกโบราณได้มีการอธิบายถึงวิญญาณในแนวทางของปรัชญาเสียมากกว่าในแง่ของวิทยาศาสตร์ โดยคำตอบที่ปรากฏออกมาเกี่ยวกับวิญญาณนั้นมีการประสานระหว่างเหตุผลทางความคิดกับความเชื่อทางศาสนา ในขณะนั้น ด้วยวิธีการเช่นนี้เองทำให้คำอธิบายที่ออกมานั้นมีความไม่แน่นอน และเกิดความหลากหลายไม่ชัดเจน ซึ่งในปัจจุบันวิธีการเช่นนี้ถูกเรียกว่า อาร์มแชร์ (Armchair Method) เพราะเป็นวิธีการหาคำตอบแบบนั่งอยู่กับที่โดยไม่มีการค้นคว้าทดลอง หรือพิสูจน์ในเชิงวิทยาศาสตร์ให้สามารถเห็นได้จริง แต่จากแนวคิดทางปรัชญาดังกล่าวทำให้ในระยะหลังเกิดแนวคิดทางจิตวิทยา

ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ (Fuchs, 2000; Goodwin, 2011; Ledhey, 2012)

1.1.1 แนวคิดที่มีรากฐานเน้นทางปรัชญา เมื่อยุคสมัยได้เข้ามาสู่ความเจริญแห่งวิทยาศาสตร์ วิธีการค้นคว้าหาคำอธิบายเกี่ยวกับวิญญาณจึงได้นำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ไม่สามารถหาคำอธิบายได้กระจ่างชัด ดังนั้นในยุคหลังนี้นักจิตวิทยาจึงหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับจิต (Mind) และทฤษฎีที่เชื่อว่าจิตเป็นส่วนสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ เรียกว่า Animism ดังเช่น John Lock (1632–1704) นักปรัชญาชาวอังกฤษที่ได้พยายามศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับจิต โดยอธิบายว่า จิต คือความรู้ตัว (Conscious) (Freedheim & Weiner, 2003) จิตของมนุษย์แต่แรกเริ่มบริสุทธิ์เหมือนผ้าขาว แต่สิ่งแวดล้อมเป็นผลให้จิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปเหมือนกับการแต้มสีลงบนผ้าขาวนั้น (Baird & Kaufmann, 2008) คำอธิบายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า John Lock ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของบุคคลที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อมว่า มีบทบาทต่อพฤติกรรมของบุคคล แต่อย่างไรก็ตาม คำอธิบายดังกล่าวไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

1.1.2 แนวคิดที่มีรากฐานเน้นทางวิทยาศาสตร์ กระทั่งในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา วงการทางวิทยาศาสตร์ได้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยมีผลให้นักจิตวิทยาในยุคใหม่เปลี่ยนแนวทางการศึกษาจากจิต (Mind) มาเป็นการศึกษาพฤติกรรม (Behavior) ซึ่งสามารถพิสูจน์ให้เห็นได้จริง นอกจากนี้ยังสามารถนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องในการอธิบายได้ชัดเจนด้วย โดยบุคคลที่มีบทบาทความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้คือ Wilhelm Max Wundt (1832–1920) นักจิตวิทยาชาวเยอรมันผู้ก่อตั้งกลุ่มจิตวิทยาแนวทฤษฎีโครงสร้างของจิต (Structuralism) โดยได้จัดตั้งห้องทดลองทางจิตวิทยาเมื่อปี ค.ศ. 1879 ในประเทศเยอรมนีทำให้วงการจิตวิทยาเริ่มมีการทดลองตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นครั้งแรกในโลก (Goodwin, 2011) แต่ Wundt มุ่งเน้นที่จะศึกษาพฤติกรรมภายใน ตลอดจนวิธีการที่นำมาศึกษาค้นคว้ายังมีข้อบกพร่อง จึงยังไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร วงการจิตวิทยาได้รับการยอมรับอย่างแท้จริงเมื่อ John B. Watson นักจิตวิทยาชาวอเมริกันผู้ตั้งกลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ได้มุ่งศึกษาเฉพาะพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้หรือพฤติกรรมภายนอก (Gleitman, Gross & Reisberg, 2011) ผลงานการศึกษาของ Watson นี้เองทำให้จิตวิทยาได้รับการยอมรับในวงการวิทยาศาสตร์ว่าเป็นวิทยาศาสตร์ทางพฤติกรรม หรือ พฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science) จนถึงปัจจุบัน

1.2 ความหมายของจิตวิทยา

คำว่า “จิตวิทยา” เป็นคำที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Psychology” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก 2 คำ คือ “Psyche” หมายถึง “วิญญาณหรือจิต” และ “Logos” หมายถึง ศาสตร์หรือการศึกษา (Weiten, 2005; Lally & Valentine-French, 2018) เมื่อนำทั้งสองคำมารวมกันจึงได้จึงเป็นคำว่า Psychology หมายถึง ศาสตร์หรือวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับวิญญาณ โดยสัญลักษณ์ที่ใช้แทน คือ เป็นอักษรตัวหนึ่งของกรีก (Wade & Tavris, 2004) จิตวิทยาในช่วงหลังตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา นักจิตวิทยายุคใหม่จึงเปลี่ยนแนวทางมาเป็นการศึกษาทางด้าน “พฤติกรรม” (Behavior) ซึ่งนำระเบียบวิธีการต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษาหาคำตอบเกี่ยวกับพฤติกรรมทั้งหลาย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาทำให้จิตวิทยาได้รับการยอมรับให้เป็นวิทยาศาสตร์ประยุกต์อีกแขนงหนึ่ง นักจิตวิทยาและนักวิชาการหลายคนได้ให้คำจำกัดความหมายของจิตวิทยาไว้หลายประการดังนี้

จิราภา เต็งไตรรัตน์ และคณะ (2550) ได้ให้ความหมาย จิตวิทยา หมายถึง การศึกษาพฤติกรรมกระบวนการทางจิตเชิงปรนัย เป็นศาสตร์ที่มีขอบเขตกว้างขวาง เป็นองค์ความรู้ทั้งเชิงศิลปะศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ครอบคลุมทุกด้านเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ทั้งทางกาย สังคม อารมณ์ จิตใจ ความคิด และสติปัญญา

วิทยากร เชียงกูล (2552) ได้ให้ความหมาย จิตวิทยา หมายถึง การศึกษาเรื่องของจิตใจ พฤติกรรม และสภาพแวดล้อมของคนและสัตว์โดยวิธีการทดลอง สังเกต สัมภาษณ์ เป็นวิทยาศาสตร์ มักเน้นการศึกษาแต่ละคนหรือกลุ่มเล็กๆ มากกว่า แบ่งเป็นแขนงต่างๆ เช่น จิตวิทยาการทดลอง (Experimental Psychology) เน้นวิธีการศึกษากระบวนการทางจิตใจ และพฤติกรรมอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ จิตวิทยาสังคม จิตวิทยาการศึกษา จิตวิทยาอาชีพ จิตวิทยาคลินิก

สงกรานต์ ก่อธรรมนิเวศน์ (2552) ได้ให้ความหมาย จิตวิทยา หมายถึง วิชาที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิญญาณหรือจิตใจของสิ่งมีชีวิต (กระบวนการของจิต) สมอง หรือกระบวนการความคิด และพฤติกรรมของมนุษย์ ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งครอบคลุมถึงอารมณ์ การนึกคิด รับรู้พฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์

Woodworth (1921) ได้ให้ความหมาย จิตวิทยา หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยกิจกรรมของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม

Guilford (1946) ได้ให้ความหมาย จิตวิทยา หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยกิจกรรมทางจิตของสิ่งมีชีวิต โดยให้ความสำคัญกับธรรมชาติในตัวบุคคล และรวมถึงการมีอิทธิพลต่อกันระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม

Bruno (2002) ได้ให้ความหมาย จิตวิทยา หมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิต ซึ่งจิตวิทยาเกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ (Science) พฤติกรรม (Behavior) และสิ่งมีชีวิต (Organism) ซึ่งทั้ง 3 คำมีความเกี่ยวข้องและมีความสำคัญกับจิตวิทยา 1) วิทยาศาสตร์ เพราะว่าการสรุปข้อมูลบนพื้นฐานที่ได้จากการสังเกตอย่างเป็นระบบ 2) พฤติกรรม ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ กระบวนการรู้คิด (Cognitive Processes) คือ สิ่งของแต่ละบุคคลคิด สภาวะทางอารมณ์ (Emotional States) คือ สิ่งที่บุคคลรู้สึก และการกระทำ (Actions) คือ สิ่งของแต่ละคนกระทำ 3) สิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์มีชีวิตรใด ๆ

Matsumoto (2009) ได้ให้ความหมาย จิตวิทยา หมายถึง การศึกษาจิตใจรวมถึงจิตสำนึก (Consciousness) การรับรู้ (Perception) แรงจูงใจ (Motivation) พฤติกรรม (Behavior) ชีววิทยาของระบบประสาทที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ เป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษาจิตใจ การรู้คิด (Cognition) ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และการประยุกต์ใช้วิธีเหล่านี้ในการแก้ปัญหาในองค์กรและเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อบรรเทาความทุกข์

Pastorino & Doyle-Portillo (2009) ได้ให้ความหมาย จิตวิทยา หมายถึง การศึกษาทางวิทยาศาสตร์ของพฤติกรรมและกระบวนการทางจิต โดยมุ่งเน้นไปที่พฤติกรรม ได้แก่ การกระทำ ความรู้สึก และสภาวะทางชีววิทยา รวมทั้งกระบวนการทางจิต ได้แก่ การแก้ไขปัญหา สติปัญญา และความจำ จิตวิทยาเป็นวิทยาศาสตร์เนื่องจากอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษา โดยเฉพาะการวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์

McLeod (2019) ได้ให้ความหมาย จิตวิทยา หมายถึง การศึกษาทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับจิตใจและพฤติกรรม ซึ่งเป็นวิชาที่มีหลากหลายแง่มุมและรวมถึงสาขาย่อยของการศึกษาหลายด้าน เช่น การพัฒนามนุษย์ กีฬา สุขภาพ คลินิก พฤติกรรมทางสังคมและกระบวนการทางปัญญา

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า จิตวิทยา หมายถึง การศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ของกระบวนการทางจิตและพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิต ซึ่งประกอบไปด้วยคำสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Study) เป็นการใช้เทคนิค ได้แก่ การสังเกต การบรรยาย และการค้นคว้าเชิงทดลองเพื่อรวบรวมข้อมูลและการจัดระเบียบข้อมูล 2) กระบวนการทางจิต (Mental Processes) เป็นกระบวนการรู้คิด ได้แก่ การใส่ใจ การรับรู้ การจำ การแก้ปัญหา การใช้เหตุผล การตัดสินใจ ความรู้สึก การคิด และแรงจูงใจ เป็นต้น และ 3) พฤติกรรม (Behavior) การกระทำหรือปฏิกิริยาของสิ่งมีชีวิตทั้งบุคคลและสัตว์ ในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าภายในหรือภายนอก โดยแสดงออกมาในรูปแบบพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

1.3 จุดมุ่งหมายของจิตวิทยา

สิ่งที่นักจิตวิทยาคาดหวังคือเป้าหมายสูงสุดที่เกิดประโยชน์ขึ้นกับมนุษย์ เป็นจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่มีลักษณะเฉพาะของจิตวิทยามี 4 ประการ ได้แก่ การอธิบาย (Explanation) การทำความเข้าใจ (Understanding) การทำนาย (Prediction) และการควบคุม (Control เกี่ยวกับพฤติกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้ (Cherry, 2018; Plotnik & Kouyoumdjian, 2008)

ภาพที่ 1 จุดมุ่งหมายของจิตวิทยา
ที่มา : Cherry (2018)

1.3.1 การอธิบาย (Explanation) เป็นการตอบคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับพฤติกรรมอย่างรอบคอบและละเอียดถี่ถ้วน ซึ่งการอธิบายหรือบรรยายเพื่อต้องการกำหนดและจัดประเภทโดยขึ้นอยู่กับการบินที่รายละเอียดของการสังเกตทางวิทยาศาสตร์ เป็นการอธิบายปรากฏการณ์และหาคำตอบในหลายๆ ประเด็นที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ทำไมผู้หญิงจำนวนมากถึงพยายามทำร้ายตัวเองหรือฆ่าตัวตาย เมื่อเผชิญกับเหตุการณ์สะเทือนใจสาเหตุอะไรที่ทำให้บุคคลมักจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวเมื่อพวกเขาได้รับความคับข้องใจ และเพราะเหตุใดวัยรุ่นถึงชอบเลียนแบบพฤติกรรมของเน็ตไอดอล เป็นต้น ซึ่งการหาคำตอบในประเด็นเหล่านี้ ถือว่าเป็นการพยายามอธิบายพฤติกรรมในเชิงเหตุผลตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

1.3.2 การทำความเข้าใจ (Understanding) เป็นจุดมุ่งหมายที่ 2 ของจิตวิทยา ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยหรือสาเหตุของพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับบุคคล เช่น โรคซึมเศร้า เป็นอาการที่เกิดขึ้นกับช่วงวัยรุ่นและผู้สูงอายุค่อนข้างมาก มักมีสาเหตุจากปัจจัยกระตุ้นทั้งทางกาย จิต และสังคม การเข้าใจในสาเหตุของปัญหาจะช่วยทำให้ผู้ปกครอง เพื่อน หรือผู้ใกล้ชิดสามารถเข้าไปช่วยเหลือหรือหาแนวทางในการรักษาอาการที่เกิดขึ้นให้หายได้ อีกทั้งยังเป็นการวางแผนเพื่อป้องกันที่จะไม่ให้เกิดพฤติกรรมความเสียหายกับบุคคลที่มีอาการเหล่านี้

1.3.3 การทำนาย (Prediction) เป็นจุดมุ่งหมายที่ 3 ของจิตวิทยา เป็นความสามารถในการคาดคะเนหรือคาดเดาผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น เด็กที่เติบโตในครอบครัวที่หย่าร้างกัน การคบเพื่อนของวัยรุ่นที่ติดยาเสพติด การเล่นเกมออนไลน์ และการมีเพศสัมพันธ์ที่ปราศจากการสวมถุงยางอนามัย เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เป็นสัญญาณบ่งบอกถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมาและบ่งบอกถึงแนวโน้มของความเสียหายทางด้านพฤติกรรมในเชิงลบ การเรียนรู้ การดำเนินชีวิต และความสำเร็จในชีวิตอีกด้วย

1.3.4 การควบคุม (Control) เป็นจุดมุ่งหมายสุดท้ายของจิตวิทยาที่มุ่งเน้นในการเข้าไปช่วยเหลือพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือพฤติกรรมในเชิงลบให้ลดลง และป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นตามมา เช่น พฤติกรรมการบริโภคอาหารฟาสต์ฟู้ด หรืออาหารที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายที่เป็นสาเหตุของการเกิดโรคอ้วน ซึ่งการควบคุมพฤติกรรมเหล่านี้อาจจะต้องใช้กิจกรรมเข้ามาช่วยเป็นลักษณะวิจัยเชิงทดลองโดยเน้นให้การวางเงื่อนไข การเสริมแรง การลงโทษ และการควบคุมตนเอง เพื่อปรับพฤติกรรมหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคอาหารไปในทิศทางที่ดีต่อสุขภาพมากยิ่งขึ้น รู้จักเลือกบริโภคอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย เอาใจใส่ดูแลเกี่ยวกับสุขภาพของตนเอง ตลอดจนสามารถที่จะควบคุมการบริโภคอาหารที่เป็นสาเหตุก่อให้เกิดโรคอ้วนนั้นได้

ดังนั้นจุดมุ่งหมายของจิตวิทยาจึงมีเป้าหมายอย่างชัดเจน 4 ประการ ได้แก่ การอธิบาย (Explanation) การทำความเข้าใจ (Understanding) การทำนาย (Predict) และการควบคุม (Control) เกี่ยวกับพฤติกรรม โดยจุดมุ่งหมายเหล่านี้เป็นตัวที่จะช่วยระบุและกำหนดทิศทางของการศึกษาทางพฤติกรรมของมนุษย์และสิ่งมีชีวิต ตลอดจนสามารถที่จะทำให้เข้าใจสาเหตุและสภาพปัญหา ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกัพฤติกรรม อีกทั้งแนวทางในการช่วยเหลือ ส่งเสริม ป้องกัน และการแก้ไข้ปัญหาของพฤติกรรมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

1.4 แขนงสาขาของจิตวิทยา

จิตวิทยามีขอบเขตและเนื้อหาค่อนข้างกว้างขวางอย่างมาก มีความเกี่ยวข้องกับหลากหลายสาขาและอาชีพในสังคม เนื่องจากจิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักการเบื้องต้นเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น การคิด การรับรู้ การเรียนรู้ การจูงใจ และการตัดสินใจ เป็นต้น จิตวิทยานับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ในปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและไม่เคยหยุดนิ่ง จึงทำให้มีสาขาต่างๆ ทางจิตวิทยาเกิดขึ้นมากมาย ดังนี้ (เดิมศักดิ์ ศทวณิช, 2546; ญัฐกร อินทุยศ, 2556; Feldman, 2010; Pastorino & Doyle-Portillo, 2009)

1.4.1 จิตวิทยาอปกติ (Abnormal Psychology) เป็นจิตวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับจิตพยาธิวิทยาและพฤติกรรมที่ผิดปกติ ประเมินวินิจฉัยและรักษาโรคทางจิตวิทยาที่หลากหลายรวมถึงความวิตกกังวลและโรคซึมเศร้า ในสาขานี้มักจะทำงานเป็นนักจิตวิทยาให้คำปรึกษา นักจิตวิทยาคลินิก และนักจิตวิทยาบำบัด

1.4.2 ประสาทจิตวิทยาคลินิก (Clinical Neuropsychology) เป็นจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ประยุกต์ของความสัมพันธ์พฤติกรรมทางสมอง ประสาทจิตวิทยาคลินิกจะต้องใช้ความรู้ในการประเมิน วินิจฉัย การรักษา และการฟื้นฟูสมรรถนะของผู้ป่วยที่มีอาการระบบประสาท การตรวจรักษา พัฒนาการทางระบบประสาท และจิตเวช เช่นเดียวกับความผิดปกติทางสมองและการเรียนรู้

1.4.3 จิตวิทยาคลินิก (Clinical Psychology) เป็นจิตวิทยาที่ศึกษาถึงสาเหตุของความผิดปกติทางพฤติกรรมของบุคคล เพื่อประเมินและรักษาบุคคลที่มีอาการป่วยทางจิตและโรคทางจิตเวช รวมทั้งหาวิธีการป้องกัน การแก้ไข และการส่งเสริมสุขภาพจิตของบุคคลให้ดีขึ้น โดยนักจิตวิทยาคลินิกมักจะทำงานในศูนย์ชุมชน มหาวิทยาลัย โรงพยาบาล หรือคลินิกสุขภาพ เป็นต้น

1.4.4 จิตวิทยาการรู้คิด (Cognitive Psychology) จิตวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ เก็บและการนำมาใช้ข้อมูลข่าวสารของบุคคล เช่น รูปแบบของกระบวนการรับรู้ ความจำ การตีความ การคิด การให้เหตุผล การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การใช้ภาษา การประมวลผลข้อมูล เพื่อที่จะค้นหาและเข้าใจว่ากระบวนการรู้คิดทำงานอย่างไร และมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลอย่างไร

1.4.5 จิตวิทยาการปรึกษา (Counseling Psychology) เป็นจิตวิทยาที่ศึกษาถึงเทคนิคและวิธีการต่างๆ เพื่อช่วยรักษาบุคคลที่กำลังประสบปัญหาความทุกข์ทางใจและความหลากหลายของอาการที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ โดยจิตวิทยาการปรึกษาสามารถช่วยทำให้การทำหน้าที่ของบุคคลดีขึ้นด้วยการปรับแก้ไขสภาวะทางอารมณ์และสังคม เช่น การจัดการกับความกังวลในสุขภาพ การทำงาน ครอบครัว การใช้ชีวิตคู่ และอื่นๆ

1.4.6 จิตวิทยาข้ามวัฒนธรรม (Cross-cultural Psychology) เป็นจิตวิทยาที่ศึกษาว่า ปัจจัยทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์อย่างไร โดยจิตวิทยาข้ามวัฒนธรรม ได้ก่อตั้งขึ้นในปี 1972 จากสมาคมระหว่างประเทศของจิตวิทยาข้ามวัฒนธรรม (The International Association of Cross-Cultural Psychology: IACCP) และมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบัน นักจิตวิทยาจำนวนมากได้ทำการสำรวจและศึกษาว่าพฤติกรรมที่แตกต่างกันในหลากหลาย วัฒนธรรมทั่วโลกนั้นเป็นอย่างไร

1.4.7 จิตวิทยาพัฒนาการ (Developmental Psychology) เป็นจิตวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับ พัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่เริ่มต้นของการปฏิสนธิ เพื่อให้เข้าใจและอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลง ของมนุษย์ไปตลอดชีวิต จิตวิทยาพัฒนาการจึงเน้นการศึกษาในด้าน การเจริญเติบโตทางร่างกาย พัฒนาการทางสติปัญญา การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ การเติบโตทางสังคม และการเปลี่ยนแปลง การรับรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงวัย

1.4.8 จิตวิทยาการศึกษา (Educational Psychology) เป็นจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน จิตวิทยาการสอน ประเด็นทางการศึกษา และนักเรียน เป็นการศึกษาว่านักเรียนสามารถที่จะเรียนรู้ หรือทำงานโดยตรงกับเพื่อน ผู้ปกครอง ครู และผู้บริหารโรงเรียน เพื่อปรับปรุงผลลัพธ์ของ นักเรียนได้อย่างไร และอิทธิพลของตัวแปรใดบ้างที่มีผลต่อผลลัพธ์ของนักเรียน นอกจากนี้ยังเป็นประเด็นเกี่ยวกับความบกพร่องทางการเรียนรู้ ความสามารถพิเศษ กระบวนการเรียนการสอน และความแตกต่างของแต่ละบุคคล

1.4.9 จิตวิทยาสิ่งแวดล้อม (Environmental Psychology) เป็นจิตวิทยาที่ศึกษา เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยการนำเอาหลักจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ การคิด การตอบสนองของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม การปรับพฤติกรรม และหลักการออกแบบมาใช้ รวมทั้งนำความรู้ด้านจิตวิทยาลังคม และ จิตวิทยาวิศวกรรมมาประยุกต์เข้าด้วยกัน เพื่อแก้ปัญหาสภาพทางน้ำ ทางเสียง ทางอากาศ และปัญหาอื่นๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

1.4.10 จิตวิทยาการทดลอง (Experimental Psychology) เป็นจิตวิทยาที่ศึกษาโดย ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการวิจัยเกี่ยวกับสมองและพฤติกรรมของมนุษย์ และปรากฏการณ์ ทางจิตวิทยาที่หลากหลาย เทคนิคที่ใช้ในการวิจัยหรือวิธีที่ใช้ในจิตวิทยาการทดลอง เช่น การทดลอง การศึกษาสหสัมพันธ์ กรณีศึกษา และการสังเกตตามธรรมชาติ ซึ่งการทดลอง สามารถที่จะศึกษาได้อย่างกว้างขวางไม่ว่าจะเป็นการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก จนถึงประเด็นทางสังคม นักจิตวิทยาการทดลองทำงานในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย ได้แก่ วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศูนย์การวิจัย หน่วยงานภาครัฐ และธุรกิจเอกชน

1.4.11 นิติจิตวิทยา (Forensic Psychology) เป็นจิตวิทยาที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎหมาย โดยนำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้กับการดำเนินการทางกฎหมาย การศึกษาพฤติกรรมทางอาชญากรรม และการรักษาหรือการทำงานโดยตรงในระบบศาล นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ที่หลากหลาย เช่น การเป็นพยานคดีในศาล การประเมินเด็กในกรณีทารุณกรรม การเตรียมให้เด็กเป็นพยาน และการประเมินความสามารถทางจิตใจของผู้ต้องสงสัยที่กระทำผิดกฎหมาย

1.4.12 จิตวิทยาสุขภาพ (Health Psychology) เป็นจิตวิทยาที่มีลักษณะเฉพาะที่มุ่งเน้นไปที่ชีววิทยา จิตวิทยา พฤติกรรม และปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกัน การดูแลสุขภาพ การรักษาโรค และการเจ็บป่วย ทั้งนี้ยังให้ความสนใจในการพัฒนาสุขภาพ การจัดการกับปัญหาที่เกี่ยวข้องสุขภาพ เช่น การควบคุมน้ำหนัก การเลิกบุหรี่ การจัดการความเครียด และโภชนาการ

1.4.13 จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ (Industrial and Organizational Psychology) เป็นการนำหลักการทางจิตวิทยามาใช้ในสถานที่ทำงาน เช่น ประสิทธิภาพในการทำงานและพฤติกรรมของบุคลากรในองค์กร ซึ่งจิตวิทยาอุตสาหกรรมนี้มักถูกเรียกว่า ไอโอ (IO) โดยเน้นศึกษาทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน พฤติกรรมของพนักงาน การคัดเลือกพนักงาน การประเมินผลการทำงาน กระบวนการจัดระเบียบองค์กร และความเป็นผู้นำซึ่งการศึกษาเหล่านี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของงานและความเป็นอยู่ที่ดีของพนักงาน รวมถึงการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่มีต่องานและบุคคล เพื่อให้ประสิทธิภาพและผลผลิตของงานสูงขึ้น

1.4.14 จิตวิทยาเชิงสรีรวิทยา (Physiological Psychology) เป็นจิตวิทยาที่มุ่งเน้นไปที่ร่างกาย พันธุศาสตร์ ชีววิทยาที่มีผลต่อการเกิดพฤติกรรม การทำงานของสมอง การหลั่งฮอร์โมนเพศ การตอบสนองทางอารมณ์ ความจำ ความเจ็บป่วยทางจิต สภาวะทางจิตสำนึก และการรับรู้ทางประสาทสัมผัส ทั้งนี้ยังเน้นเกี่ยวกับโครงสร้างหน้าที่การทำงานของอวัยวะต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ซึ่งการศึกษาเหล่านี้เพื่อทำความเข้าใจในความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์

1.4.15 จิตวิทยาบุคลิกภาพ (Personality Psychology) เป็นจิตวิทยาที่เน้นการศึกษารูปแบบความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่ทำให้แต่ละบุคคลนั้นมีลักษณะเฉพาะ ซึ่งทฤษฎีบุคลิกภาพที่เป็นที่รู้จักกันคือ ทฤษฎีบุคลิกภาพจิตวิเคราะห์ของ Freud และทฤษฎีการพัฒนาจิตสังคมของ Erikson ซึ่งทฤษฎีเหล่านี้อธิบายให้เห็นถึงปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อบุคลิกภาพ เช่น พันธุศาสตร์ การเลี้ยงดู และประสบการณ์ทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ

1.4.16 จิตวิทยาโรงเรียน (School Psychology) เป็นจิตวิทยาที่ทำงานเกี่ยวข้องกับโรงเรียนเพื่อช่วยเหลือเด็กนักเรียนจัดการกับปัญหาในด้านการเรียน อารมณ์ และสังคม ซึ่งบทบาทหน้าที่ของนักจิตวิทยาโรงเรียนส่วนใหญ่ทำงานในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยจะทำงานร่วมกับครู นักเรียน และผู้ปกครอง เพื่อช่วยสร้างสภาพแวดล้อมแห่งการเรียนรู้ที่ดีต่อสุขภาพ

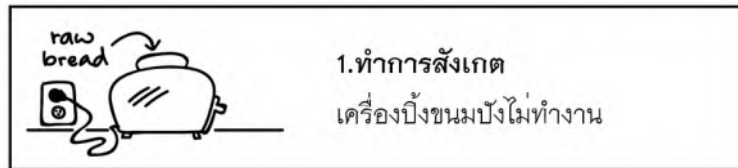
1.4.17 จิตวิทยาสังคม (Social Psychology) เป็นจิตวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมของบุคคล ทักษะคิด พฤติกรรมกลุ่ม การรับรู้ทางสังคม ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความเป็นผู้นำ การสื่อสารอวัจนภาษา การคล้อยตาม ความก้าวร้าว อิทธิพลทางสังคมที่มีผลต่อการตัดสินใจ เป็นต้น งานของนักจิตวิทยาสังคมส่วนใหญ่จึงเป็นการศึกษาสำรวจจิตมหาชน การเกิดและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ตลอดจนค่านิยมของแต่ละเชื้อชาติและวัฒนธรรมเพื่อสรุปเป็นกฎเกณฑ์และทฤษฎีสำหรับอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในแต่ละสังคม

1.4.18 จิตวิทยาการกีฬา (Sport Psychology) เป็นการศึกษาพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อกีฬา ประสิทธิภาพของกิจกรรมการกีฬา การออกกำลังกาย และกิจกรรมทางร่างกาย โดยนักจิตวิทยาการกีฬาจะทำงานร่วมกับนักกีฬาและผู้ฝึกสอนมืออาชีพเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพ เพิ่มแรงจูงใจ หรือเพิ่มขีดความสามารถของนักกีฬาในการออกกำลังกายและการกีฬา รวมถึงการยกระดับชีวิตของนักกีฬาให้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

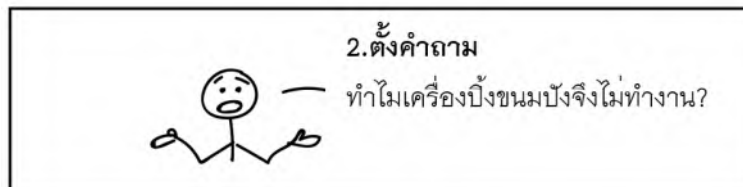
1.5 ระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์

จุดมุ่งหมายของการวิจัยทางจิตวิทยาเป็นการทดสอบแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม โดยนักวิจัยใช้ระเบียบวิธีการที่ได้กำหนดหรือการดำเนินการทดสอบแนวคิดที่เรียกว่า ระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ในการรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ช่วยให้นักวิจัยสามารถทดสอบแนวคิดหรือสมมติฐาน และกระบวนการหรือวิธีการได้มาเกี่ยวกับข้อมูลเท็จจริงนั้นจึงต้องมีขั้นตอนอย่างชัดเจน เพื่อให้ให้นักวิจัยบรรลุจุดมุ่งหมายของการวิจัยทางจิตวิทยาหรือการค้นคว้าศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ได้นั้น จึงต้องอาศัยขั้นตอนพื้นฐานระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ 5 ขั้นตอนดังนี้ (Cherry, 2019a; Khan Academy, 2019)

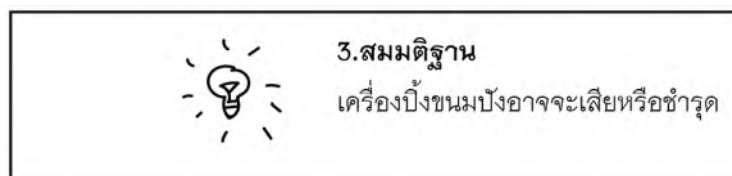
1.5.1 ทำการสังเกต (Make an Observation) ก่อนที่นักวิจัยจะเริ่มต้นทำการสังเกต จะต้องเลือกประเด็นหรือหัวข้อที่จะทำการศึกษาในสิ่งที่ตนเองสนใจ แล้วจึงทำการทบทวนวรรณกรรมในเนื้อหาหรือประเด็นหัวข้อที่สนใจอย่างละเอียด เพื่อที่ได้ข้อมูลรายละเอียดในประเด็นและคำถามที่จะนำไปสู่คำตอบ รวมไปถึงการกำหนดหรือการตั้งสมมติฐานยกตัวอย่างง่ายๆ เช่น การปิ้งขนมปัง สมมติว่าเอาขนมปังสองแผ่นใส่ลงไปเครื่องปิ้งขนมปังแล้วกดปุ่ม เมื่อรอไปสักพักแล้วปรากฏว่าขนมปังดังกล่าวไม่ได้ถูกปิ้ง

1.5.2 ตั้งคำถาม (Ask a Question) เมื่อนักวิจัยได้สังเกตเห็นบางสิ่งบางอย่างและได้รับข้อมูลพื้นฐานบางอย่างในหัวข้อหรือประเด็นนั้นๆ แล้วขั้นตอนต่อไปคือการตั้งคำถามเพื่อที่จะตั้งสมมติฐานที่เป็นการคาดเดาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวแปร ระหว่างเครื่องปิ้งขนมปังกับเต้ารับไฟฟ้า บุคคลต้องตั้งคำถามว่า ทำไมเครื่องปิ้งขนมปังจึงไม่ทำงาน? มันมีสาเหตุมาจากเต้ารับไฟฟ้าชำรุดหรือไม่? และจะทำการอย่างไรให้ขนมปังปิ้งได้?

1.5.3 ทดสอบสมมติฐานและรวบรวมข้อมูล (Test Hypothesis and Collect Data) เมื่อบุคคลมีสมมติฐานที่มั่นคงและแน่นอนแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการทำการทดสอบโดยรวบรวมข้อมูล ซึ่งวิธีการนี้หรือขั้นตอนนี้เป็นวิธีการที่ใช้ทดสอบสมมติฐานในหัวข้อหรือประเด็นที่ทำการศึกษาในกรณีที่ขนมปังไม่ได้รับการปิ้งนั้นอาจจะมาจากเต้ารับไฟฟ้านั้นเสียหรือชำรุด เมื่อมีสมมติฐานก็จะต้องดำเนินการสำรวจเต้ารับไฟฟ้าเพื่อให้รู้ว่า สิ่งที่คุณตั้งสมมติฐานนั้นเป็นจริงหรือไม่อย่างไร

1.5.4 ตรวจสอบผลลัพธ์และข้อสรุป (Examine the Results and Conclusions) เมื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลแล้วก็นำเอาข้อมูลที่ได้มาทำการตรวจสอบและสรุปผลในสิ่งที่ค้นพบซึ่งสามารถสรุปข้อมูล วิเคราะห์ผลลัพธ์ และสรุปผลที่ตั้งอยู่บนหลักฐาน การตรวจสอบผลลัพธ์และข้อสรุปที่ได้อาจจะเป็นไปตามสมมติฐาน หรืออาจจะไม่เป็นไปตามสมมติฐาน การได้ผลลัพธ์ที่ไม่เป็นไปตามสมมติฐานนั้นไม่ได้หมายความว่าไม่มีประโยชน์อะไร แต่กลับมีความสำคัญในการช่วยให้นักวิจัยพัฒนาคำถาม และตั้งสมมติฐานใหม่เพื่อศึกษาต่อไป เหมือนกับการตั้งสมมติฐานก่อนหน้าที่ว่าเตารับไฟฟ้าชำรุดหรือไม่ คงต้องตรวจสอบด้วยการนำเครื่องบึ่งขนมปังไปเสียบกับเตารับไฟฟ้าตัวอื่น เพื่อให้รู้สาเหตุที่แน่ชัดและสรุปสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นได้

4. ตรวจสอบและทดลอง
นำเครื่องบึ่งขนมปังไปเสียบกับเตารับไฟฟ้าตัวอื่น เพื่อเช็คให้แน่ใจว่าเครื่องไม่ทำงานเป็นเพราะเครื่องหรือเตารับ

1.5.5 รายงานผล (Report the Results) เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการศึกษาของวิธีการทางวิทยาศาสตร์คือ การรายงานผลของการศึกษาหรือการวิจัย โดยสามารถที่จะรายงานผลด้วยการเขียนอธิบายผล หรือการนำเสนอในรูปแบบตีพิมพ์บทความในวารสารวิชาการ และนอกจากนี้การรายงานผลอาจจะอยู่ในรูปแบบไม่เป็นทางการ เช่น การจดบันทึกหรือการบอกเล่าเกี่ยวกับข้อมูลเท็จจริง ตลอดจนสามารถนำไปสู่การได้ข้อมูลที่ยุติปัญหาหรือการสรุปสมมติฐานข้างต้นได้

5. รายงานผล
การหาข้อสรุปหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุของเครื่องบึ่งขนมปังที่ไม่ทำงาน

1.6 วิธีวิจัยทางจิตวิทยา

วิจัยทางจิตวิทยาเป็นการศึกษาที่อาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์บางอย่างที่ต้องการศึกษาหรือค้นหาความรู้ในเรื่องราวบางอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมของมนุษย์ในเชิงจิตวิทยาถือว่ามีความละเอียดอ่อนและซับซ้อนไม่สามารถที่จะประเมินโดยอาศัยเครื่องมือหรือวิธีการชนิดใดชนิดหนึ่งเพื่อตัดสินหรือประเมินพฤติกรรมดังกล่าวนั้นได้ จึงต้องอาศัยเครื่องมือหรือวิธีการที่หลากหลายเข้าช่วย เพื่อให้ทราบพฤติกรรมและได้ข้อมูลเหล่านั้นอย่างชัดเจน ในทางจิตวิทยาจึงแบ่งประเภทวิธีวิจัยทางจิตวิทยาออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้ (Feldman, 2010; Tien-Lun Sun, 2016)

ภาพที่ 2 ประเภทวิธีวิจัยทางจิตวิทยา

1.6.1 การสังเกตภาคสนาม (Field Observation) หมายถึง การสังเกตในสภาพจริงๆ เช่น สังเกตพฤติกรรมการชงกาแฟของคนในสนามกีฬา สังเกตพฤติกรรมการซื้ออาหารของนิสิตในโรงอาหาร เป็นต้น ผู้สังเกตจะพยายามไม่ทำอะไรที่กระทบกระเทือนสภาพการณ์ตามที่เป็นจริง พฤติกรรมที่สังเกตได้จึงเป็นพฤติกรรมที่เกิดตามธรรมชาติ ในสภาพการณ์ธรรมชาติ การป้องกันไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัวจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยทั่วไปผู้สังเกตจะเข้าไปในฐานะผู้ร่วมกิจกรรม แล้วสังเกตพฤติกรรมของคนอื่นๆ ไปด้วยหรือไม่ก็ต้องใช้วิธีอื่นๆ ที่ไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว

1.6.2 ประวัติรายกรณี (Case History) เป็นการสืบประวัติของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่กำลังศึกษา เช่น การสืบประวัติผู้สมัครเข้าทำงานเป็นข้าราชการ การสืบประวัติบุคคลที่จะแต่งงานด้วย การสืบประวัติคนไข้ ฯลฯ วิธีประวัติรายกรณีใช้มากในจิตวิทยาคลินิก เพราะการสืบประวัติช่วยให้เข้าใจสาเหตุของพฤติกรรมปัจจุบันได้ การสืบประวัติอาจทำได้โดยการสัมภาษณ์ตัวบุคคลนั้น หรือญาติพี่น้องเพื่อนฝูง อาจทำได้โดยการค้นจากหลักฐานที่เป็นบันทึกกระเปาะน หรือเอกสารต่างๆ

1.6.3 การศึกษาระยะยาว (Longitudinal Study) เป็นการติดตามศึกษาบุคคลเป็นระยะเวลายาวนาน อาจเป็นระยะเวลา 1 ปี หรือ 10 ปี หรือมากกว่านั้น การศึกษาระยะยาวใช้มากในการศึกษาพัฒนาการของมนุษย์ โดยติดตามศึกษาตั้งแต่เล็กจนโตมีการสังเกตและทดสอบเป็นระยะๆ ตัวอย่างการศึกษาระยะยาวที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายคือ การศึกษาพัฒนาการของคนที่มีความปัญญาเฉลียวฉลาดติดต่อกันเป็นเวลา 40 ปี ของ Lewis Terman (1877–1956) และคณะ ระหว่างปี ค.ศ.1921 ถึง 1960 Terman คัดเลือกเด็กที่มีไอคิวสูงกว่า 140 (มีประมาณ 10% หรือ 11% ในโรงเรียน) จำนวน 1,500 คน แล้วติดตามศึกษาพัฒนาการทางด้านเชาวน์ปัญญา ร่างกาย สังคม และความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ผลการวิจัยที่น่าสนใจคือ เด็กฉลาดของ Terman มีร่างกายสมบูรณ์กว่าเด็กโดยทั่วไป พูดได้ก่อนและเดินได้ก่อนคนอื่นเมื่อยังเป็นเด็ก อ่านหนังสือมากเล่มและมากกว่า เข้าสังคมและมีความเป็นผู้นำดีกว่าข้อค้นพบนี้จึงขัดกับความเชื่อทั่วไปว่า เด็กเก่งมักจะอ่อนแอไข้โรคและชอบเก็บตัวเข้าสังคมไม่เป็น เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่บางคนในกลุ่มตัวอย่างของ Terman จะประสบความล้มเหลวในการเรียนหนังสือในมหาวิทยาลัย บางคนล้มเหลวในอาชีพและบางคนต้องโทษอาญา แต่ส่วนใหญ่จะประสบความสำเร็จอย่างงดงามในการศึกษาสังคม และอาชีพ บุตรที่เกิดจากกลุ่มตัวอย่างนี้มีไอคิวเฉลี่ยสูงถึง 133 แม้ว่าจะมีบุตรของบางคนมีไอคิวต่ำกว่าปกติก็ตาม (Terman et al., 1925)

1.6.4 การศึกษาภาคตัดขวาง (Cross-Sectional Study) เป็นวิธีที่ใช้แทนวิธีศึกษาระยะยาวได้ ในการศึกษาพัฒนาการของคนในด้านต่างๆ ตั้งแต่เล็กจนโต นอกจากจะทำโดยการติดตามศึกษาระยะยาวแล้ว ยังสามารถทำได้โดยการนำเด็กในระดับอายุต่างๆ มาเปรียบเทียบกัน เช่น นำเด็กอายุตั้งแต่ 5 ถึง 15 ขวบ มาเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ เพื่อดูว่าเมื่ออายุเพิ่มมากขึ้น ความรู้เพิ่มขึ้นในอัตราเร็วเท่าใด เช่น การศึกษาพัฒนาการของความรู้เกี่ยวกับการใช้ลักษณะนามในภาษาไทย ลักษณะนามเป็นคำที่เป็นชื่อหน่วยของสิ่งของ เช่น ไข่ 2 ฟอง เทียน 1 เล่ม พระสงฆ์ 2 รูป เป็นต้น ตัวอย่างเช่น แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการใช้ลักษณะนามใช้สอบนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2,4,6 และมีมัธยมศึกษาปีที่ 1,3,5 จำนวน 300 คน จากโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักเรียนชั้นต่างๆ มีอายุเฉลี่ยประมาณ 7,9,11,13,15 และ 17 ปีตามลำดับ เด็กที่มีอายุมากขึ้นมีความรู้เกี่ยวกับการใช้ลักษณะนามเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างไรก็ตาม การนำข้อมูลจากการวิจัยแบบภาคตัดขวางเพื่อตีความเกี่ยวกับพัฒนาการนั้นต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมที่บุคคลกลุ่มต่างๆ เจริญเติบโตขึ้นมาด้วย หากสิ่งแวดล้อม

เปลี่ยนแปลงมากในช่วงเวลาที่ศึกษา เช่น สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและในบ้านสมัยปัจจุบัน เทียบกับสิ่งแวดล้อมในสมัย 10 ปีก่อนหากแตกต่างกันมาก ก็จะทำให้เด็กที่โตในสมัยปัจจุบัน แตกต่างจากเด็กที่โตในสมัย 10 ปีก่อนความแตกต่างของคะแนนที่ได้จึงเป็นผลของพัฒนาการ และผลของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมด้วย

1.6.5 การสำรวจ (Survey) เป็นการวิจัยเพื่อหาลักษณะของประชากร (Population) ที่ต้องการศึกษาโดยการสำรวจลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่เลือกจากประชากรนั้นๆ ประชากรในที่นี้หมายถึงกลุ่มบุคคลหรือสิ่งของทั้งหมดที่ต้องการศึกษา เช่น ผู้ชายอายุเกิน 20 ปี ทุกคนในกรุงเทพฯ นิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยทุกคนหรือเด็กอายุ 5 ขวบทุกคน ฯลฯ ส่วนกลุ่มตัวอย่าง หมายถึง กลุ่มบุคคลหรือสิ่งของของกลุ่มย่อยที่เลือกมาจากประชากร แทนที่จะสัมภาษณ์ผู้ชายอายุเกิน 20 ปี ทุกคนในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นประชากร บุคคลอาจสัมภาษณ์ผู้ชายอายุเกิน 20 ปี ดังกล่าวนี้เพียงบางคนเท่านั้น กลุ่มนี้เรียกว่า กลุ่มตัวอย่าง การสำรวจลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสรุปเป็นลักษณะของประชากรเป็นหลักพื้นฐานของการวิจัยเชิงประจักษ์ และใช้แพร่หลายมากในจิตวิทยาและสังคมวิทยา การศึกษาทัศนคติ ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูบุตร ตลอดจนมติดมหาชนในเรื่องต่างๆ ต่างเป็นการวิจัยแบบสำรวจลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกมา แล้วสรุปขยายต่อเป็นลักษณะของประชากร ในการสรุปเช่นนี้ กลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกมาจะต้องเป็นตัวแทนของประชากรได้

1.6.6 การทดลอง (Experiment) เป็นกระบวนการค้นหาความรู้ความจริงโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์แบบหนึ่ง ซึ่งศึกษาความเปลี่ยนแปลงของตัวแปรในการทดลองที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขหรือ สถานการณ์ที่ได้รับการควบคุมอย่างรัดกุม เพื่อศึกษาว่าเงื่อนไขหรือสถานการณ์ที่จัดขึ้นนั้นเป็นสาเหตุที่แท้จริงของผลหรือปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงนั้นหรือไม่ โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการสังเกต เปรียบเทียบความแตกต่างของตัวแปรที่เปลี่ยนแปลงไประหว่างปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาพปกติกับที่เกิดขึ้นในสภาพที่ได้รับการควบคุมตามเงื่อนไขต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นความจริงต่างๆ สามารถนำไปใช้ในการอธิบาย ทำนาย และควบคุมได้ เช่น การทดลองพฤติกรรมความก้าวร้าว การทดลองความมีน้ำใจ การทดลองความมีวินัย การทดลองเพื่อการส่งเสริมการรับรู้ความสามารถในตนเอง การทดลองเพื่อปรับเปลี่ยนความรับผิดชอบในตนเอง เป็นต้น

1.7 แนวคิดทางจิตวิทยา

กลุ่มนักจิตวิทยา เป็นกลุ่มที่มีแนวคิดและความเชื่อเป็นลักษณะของเฉพาะกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มมีฐานคิดหรือการศึกษาค้นคว้าแตกต่างกันไปตามที่แต่ละกลุ่มให้ความสนใจ เพื่อที่จะนำเสนอแนวคิดของตนให้ผู้คนที่สนใจได้รับรู้ว่า กลุ่มของตนเองนั้นมีแนวคิดและสามารถที่จะนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเหล่านั้น มาถอดเป็นแนวคิดและทฤษฎีที่นำไปสู่การศึกษา การทดสอบและพิสูจน์ทฤษฎีหรือแนวคิดดังกล่าวจนได้รับการยอมรับในสังคม ซึ่งแนวคิดทางจิตวิทยาหลักๆ แบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้ (เดิมศักดิ์ คทวณิช, 2546; พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, 2542; Feldman, 2010; Rathus, 2012; Lally & Valentine-French, 2018)

1.7.1 กลุ่มโครงสร้างของจิต (Structuralism) นักจิตวิทยาแนวคิดกลุ่มนี้มี Wilhelm Wundt เป็นผู้นำกลุ่มได้สร้างห้องทดลองทางจิตวิทยาวิทยาขึ้นเป็นครั้งแรกที่เมืองไลป์ซิก ประเทศเยอรมัน ในปี ค.ศ.1879 Wundt ได้ทำการศึกษาวิจัยที่มุ่งเน้นไปยังธรรมชาติ โครงสร้างของจิต โดย Wundt เชื่อว่าองค์ประกอบพื้นฐานของจิตนั้น สามารถที่จะจำแนก ประสบการณ์เชิงมีนธรรม (Conscious) ในหลักวิทยาศาสตร์ได้ Wundt ได้เริ่มก่อตั้งสาขาที่เรียกว่า “โครงสร้างของจิต (Structuralism)” ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อระบุองค์ประกอบพื้นฐาน หรือโครงสร้างประสบการณ์ทางจิตที่เรียกว่า จิตธาตุ ได้แก่ การรู้สึก (Sensation) ความรู้สึก (Feeling) และจินตภาพ (Image) เมื่อรวมการรับรู้ (Perception) เข้าด้วยกันแล้วจะประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างของจิตคือ อารมณ์ (Emotion) และความรู้ (Knowledge) (Rathus, 2012) โดยโครงสร้างเหล่านี้มีความเกี่ยวพันและขึ้นอยู่กับกระบวนการของอินทรีย์ที่เห็นได้ชัดเจน คือ การทำงานของอวัยวะ พัฒนาการในด้านการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส และการสัมผัส โดยกลุ่มโครงสร้างของจิตใช้วิธีพินิจพิจารณาภายใน (Introspection) เพื่อพยายามในการสร้างแผนผังองค์ประกอบของความตระหนักรู้ (Consciousness) Wundt ได้ให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยทำการพินิจพิจารณาภายใน (Introspection) และอธิบายรายละเอียดอย่างชัดเจน ในสิ่งที่เข้ามากระทบกับสิ่งที่เกิดขึ้นทางจิต โดยให้บุคคลนั้นพยายามสังเกตพฤติกรรมของตนเอง และวิเคราะห์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในขณะที่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเข้ามากระทบแล้วรายงานออกมา เช่น การดูสี การอ่านหนังสือ หรือการแก้โจทย์คณิตศาสตร์ ผู้เข้าร่วมวิจัยที่กำลังอ่านหนังสือ ได้รายงานมาว่า ขณะที่กำลังอ่านหนังสือเห็นเป็นเส้นสีดำ เส้นตรง และเส้นโค้งบนพื้นหลังสีขาว เป็นต้น ทั้งนี้กลุ่มโครงสร้างของจิตยังได้ใช้เครื่องมือการโต้ตอบที่คิดค้นขึ้นใหม่และใช้ระยะเวลา นานมากขึ้นในการประเมิน เพื่อประเมินอย่างเป็นระบบ

จากการศึกษาเหล่านี้ถือว่าเป็นครั้งแรกที่นักวิจัยได้ตระหนักรู้ว่า ความแตกต่างระหว่างความรู้สึกของสิ่งเร้าและการรับรู้ของสิ่งเร้า นั้น และแนวคิดของการใช้เวลาในการโต้ตอบ ไปสู่การพินิจพิจารณาเหตุการณ์ทางจิต ซึ่งได้กลายเป็นหลักการที่สำคัญของจิตวิทยาการรู้คิด (Cognitive Psychology) นอกจากนี้ยังมีนักจิตวิทยาในกลุ่มโครงสร้างของจิตเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียง คือ Edward Bradford Titchener (1867–1927) ซึ่ง Titchener เป็นลูกศิษย์ของ Wundt ที่ได้ก่อ

ตั้งห้องปฏิบัติการที่ Cornell University ในสหรัฐอเมริกาช่วงปลายทศวรรษ 1800 โดยในการวิจัยที่ใช้วิธีพิจารณาภายใน (Introspection) Titchener และลูกศิษย์ได้ค้นพบและสามารถระบุถึงความรู้สึกได้มากกว่า 40,000 ความรู้สึก ซึ่งรวมถึงเกี่ยวข้องกับ การมองเห็น การได้ยิน และรสชาติ (Lally & Valentine-French, 2018)

วิธีการศึกษาของกลุ่มนี้คือ วิธีการพิจารณาภายใน (Introspection) ได้แก่ การที่จะทราบถึงจิตธาตุของบุคคล โดยวิธีการขอร้องให้รายงานการสัมผัสและความรู้สึกรวมทั้งความคิดของตนเองต่อสิ่งต่างๆ และมีการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์มาช่วยในการทดลอง เช่น นาฬิกา เครื่องมือสำหรับบันทึกการทดลอง เป็นต้น

1.7.2 กลุ่มหน้าที่ของจิต (Functionalism) William James เป็นนักจิตวิทยาที่อยู่ในกลุ่มหน้าที่ของจิต โดยเป้าหมายของกลุ่มนี้คือ การทำความเข้าใจว่าเหตุใดสัตว์และมนุษย์มีการพัฒนากระบวนการทางจิตมากกว่าการครอบครองจิตใจ ซึ่ง James ได้ระบุว่า ความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง โดยแนวคิดของ James ได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีการคัดเลือกโดยธรรมชาติ (Theory of Natural Selection) ของ Charles Darwin (1809–1882) ที่เสนอว่า ลักษณะทางกายภาพของสัตว์และมนุษย์มีวิวัฒนาการเนื่องจากสิ่งมีชีวิตจะมีการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางพันธุศาสตร์ กลุ่มหน้าที่ของจิต เชื่อว่าทฤษฎีของ Darwin สามารถที่จะนำไปใช้กับลักษณะทางจิตวิทยาด้วย เช่นเดียวกับสัตว์บางตัวที่มีพัฒนากล้ามเนื้อที่แข็งแรงเพื่อให้สามารถวิ่งได้เร็ว กลุ่มหน้าที่ของจิตคิดว่า สมองของมนุษย์จะต้องปรับให้เข้ากับการทำหน้าที่ในการอยู่รอดของมนุษย์ โดยหลักการพื้นฐานของกลุ่มหน้าที่ของจิตได้ถูกซึมซับเข้าสู่จิตวิทยาและมีอิทธิพลต่อในหลายๆ ด้าน (Lally & Valentine-French, 2018)

แนวคิดกลุ่มหน้าที่ของจิต มีวิธีการศึกษาของกลุ่มนี้ส่วนมากใช้การสังเกตพฤติกรรม และยังคงใช้วิธีพิจารณาภายใน เป็นกลุ่มที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญว่า จิตมีผลต่อพฤติกรรม ซึ่งมีแนวคิดที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1.7.2.1 การแสดงออกของบุคคล เป็นการแสดงออกของจิตเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม จึงมุ่งสนใจศึกษาวิธีการเรียนรู้ การจูงใจ การแก้ปัญหา การจำ การลืมของมนุษย์

1.7.2.2 การแสดงออกทั้งหลายมีความเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

1.7.2.3 การเรียนรู้ที่มุ่งที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

1.7.3 กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) กลุ่มนี้มีแนวความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากกลุ่มโครงสร้างของจิต (Structuralism) และกลุ่มหน้าที่ของจิต (Functionalism) ซึ่งทั้งสองกลุ่มนี้ให้ความสำคัญในการศึกษาจิตเป็นหลัก นักจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มพฤติกรรมนิยมได้มองว่าการใช้วิธีพิจารณาภายใน (Introspection) เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมนั้นเป็นเรื่องยุ่งยากและลำบาก กลุ่มพฤติกรรมนิยมตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การศึกษาจิตเป็นไปได้ได้ที่จะศึกษาได้อย่างถูกต้อง ควรที่จะสนใจเฉพาะขอบเขตในการศึกษาพฤติกรรม นักพฤติกรรมนิยมเชื่อว่า จิตของมนุษย์เป็นเหมือนกล่องดำ ที่เป็นสิ่งเร้าถูกส่งไปยังการตอบสนอง นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้แย้งว่า ไม่มีประโยชน์อันใดที่จะพยายามมุ่งมั่นค้นหาว่าอะไรเกิดขึ้นในกล่อง เพราะบุคคลสามารถทำนายพฤติกรรมได้เป็นผลสำเร็จโดยไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นภายในจิต นอกจากนี้นักพฤติกรรมนิยมเชื่อว่า แนวคิดนี้สามารถพัฒนาเป็นกฎแห่งการเรียนรู้ที่สามารถอธิบายพฤติกรรมได้ทั้งหมด

นักพฤติกรรมนิยมคนแรกคือ John B. Watson (ค.ศ. 1878 – 1958) เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน โดย Watson ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของนักสรีรวิทยาชาวรัสเซีย คือ Ivan P. Pavlov (ค.ศ. 1849 – 1936) เป็นผู้ที่ได้ค้นพบว่า สุนัขจะหลั่งน้ำลายเมื่อได้ยินเสียงที่วางเงื่อนไขกับการให้อาหาร Watson และนักพฤติกรรมนิยมคนอื่น ๆ เริ่มใช้แนวคิดเหล่านี้เพื่ออธิบายว่า เหตุการณ์ที่ผู้คนและสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ได้รับประสบการณ์ในสภาพแวดล้อมที่เรียกว่า สิ่งเร้า (Stimulus) และทำให้เกิดพฤติกรรมลักษณะเฉพาะที่เรียกว่า การตอบสนอง (Responses) ตัวอย่างเช่น ในการวิจัยของ Pavlov สิ่งเร้าไม่ว่าจะเป็นอาหารหรือเสียงจะทำให้เกิดการตอบสนอง การหลั่งน้ำลายของสุนัข นอกจากนี้ยังมีนักพฤติกรรมนิยมที่มีชื่อเสียงอย่างมากคือ Burrhus Frederick Skinner (1904–1990) เป็นผู้ที่ย้ายหลักการของพฤติกรรมนิยมและนำมาสู่ความสนใจในวงกว้าง Skinner ใช้แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งเร้าและการตอบสนองควบคู่กับการให้รางวัลและการเสริมแรงเพื่อฝึกนกพิราบและสัตว์อื่น ๆ ทั้งนี้ Skinner ยังใช้หลักการทั่วไปของพฤติกรรมนิยมเพื่อพัฒนาทฤษฎีเกี่ยวกับวิธีการที่ดีที่สุดในการสอนเด็ก วิธีสร้างสังคมให้สงบสุข และก่อให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ (Lally & Valentine–French, 2018)

นักพฤติกรรมนิยมมีส่วนสำคัญต่อจิตวิทยาในการระบุหลักการของการเรียนรู้ (Principles of Learning) แม้ว่านักพฤติกรรมนิยมจะเข้าใจผิดในความเชื่อที่ว่า ไม่สามารถวัดความคิดและความรู้สึกได้ แต่แนวคิดของกลุ่มนี้ได้ให้แนวคิดใหม่ที่ช่วยทำให้เข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับการถกเถียงเรื่องธรรมชาติกับการเลี้ยงดู (Nature–nurture Debate) เช่นเดียวกับคำถามเกี่ยวกับเจตจำนงเสรี (Free Will) แนวคิดของกลุ่มพฤติกรรมนิยม เป็นพื้นฐานของจิตวิทยาและได้รับการพัฒนาเพื่อช่วยให้เข้าใจบทบาทประสบการณ์ที่ผ่านมาในด้านขอบเขตของจิตวิทยาที่หลากหลายมากขึ้น (Feldman, 2010; Rathus, 2012)

1.7.4 กลุ่มจิตพลวัต (Psychodynamic) กลุ่มนี้นักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายคือ Sigmund Freud (1856–1939) เป็นกลุ่มแนวคิดที่มุ่งเน้นถึงแนวทางในการทำความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ ที่เน้นประสบการณ์ในวัยเด็กและบทบาทของจิตไร้สำนึก (Unconscious) ความคิด ความรู้สึก และความจำเป็นในการกำหนดพฤติกรรม Freud เชื่อว่าปัญหาต่างๆ ที่ผู้ป่วยได้รับประสบการณ์ รวมถึงความกังวล ภาวะซึมเศร้า และความผิดปกติทางเพศ เป็นผลมาจากประสบการณ์ในวัยเด็กอันแสนเจ็บปวดที่จำไม่ได้ คำว่า จิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) และจิตพลวัต (Psychodynamic) ทั้งสองคำนี้ถูกนำมาใช้อธิบายทฤษฎีของ Freud อย่างไรก็ดีตาม จิตวิเคราะห์เป็นทฤษฎีดั้งเดิมของ Freud ที่มีลักษณะเฉพาะ ส่วนจิตพลวัต เป็นทฤษฎีทั้งหมดที่ได้จากงานและวิธีการของ Freud ที่ยังคงมีวิวัฒนาการมาจนถึงทุกวันนี้ (Hansell et al., 2008) โดยปัจจุบันทฤษฎีจิตพลวัตแตกต่างไปจากแนวคิดดั้งเดิมของ Freud ซึ่งมีนักทฤษฎีผู้ที่มีส่วนร่วมในทฤษฎีจิตพลวัต ได้แก่ Carl Jung (1875–1961), Alfred Adler (1870–1937), Karen Horney (1855–1952), และ Erik Erikson (1902–1994) เนื่องจากเป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มจิตพลวัตและส่วนมากเป็นผู้ปฏิบัติงานที่ได้ทำงานกับบุคคลเพื่อช่วยเหลือกับผู้มีอาการทางจิต (Psychological Symptoms) ซึ่งกลุ่มจิตพลวัตได้ทำวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดของตนเอง ต่อมาได้รับการสนับสนุนแนวคิด ตัวอย่างเช่น จิตวิทยาการรู้คิด (Cognitive Psychology) อธิบายถึงกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความจำที่อยู่เบื้องหลังในจิตไร้สำนึก แม้ว่าความคิดจะเป็นจิตสำนึก (Conscious) บุคคลก็จะได้รับอิทธิพลจากจิตไร้สำนึก (Unconscious) ที่ส่งผลต่อการประมวลผลและความคิดของบุคคลนั้น บุคลิกภาพสามารถที่อธิบายได้จากการควบคุมบริหารของบุคคล สอดคล้องกับความสามารถของบุคคลในสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแรงกระตุ้น แรงจูงใจ และเลือกแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม และความไม่สมดุลระหว่าง Id, Ego, และ Superego ของบุคคลตามแนวคิดของ Freud ที่ได้ระบุไว้

ปัจจุบันทฤษฎีจิตพลวัต มุ่งเน้นไปที่ความสำคัญของพัฒนาการมนุษย์จากตั้งแต่แรกเกิด และพัฒนาการของเด็กวัยแรกเริ่มมีความสำคัญต่อบทบาทหน้าที่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ (Hansell et al., 2008) พ่อแม่และบุคคลอันเป็นที่รัก ถือว่าเป็นตัวแบบที่สำคัญและมีความจำเป็นสำหรับเด็ก และเด็กจะพัฒนารูปแบบทางจิตใจถึงแนวทางความสัมพันธ์ในการทำงานบนพื้นฐานประสบการณ์ส่วนบุคคลกับสมาชิกในครอบครัว ทฤษฎีจิตพลวัตเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงวัตถุและความผูกพัน มุ่งเน้นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ดูแลเด็กและคาดคะเนว่า แรงจูงใจพื้นฐานของมนุษย์มีไว้เพื่อเชื่อมต่อกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แนวคิดนี้เชื่อว่าประสบการณ์ในวัยเด็กมีความสำคัญอย่างมาก และแนวคิดการบำบัดเป็นแนวทางในการช่วยพัฒนาชีวิตมนุษย์ให้ดีขึ้น ทั้งคู่มาจากทฤษฎีจิตพลวัตและในปัจจุบันยังคงมีความสำคัญต่อจิตวิทยา (Moore & Fine, 1995)

1.7.5 กลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt Psychology) แนวความคิดของนักจิตวิทยาในกลุ่มเกสตัลท์นี้เกิดขึ้นในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ประเทศเยอรมันนี้ กลุ่มเกสตัลท์เกิดขึ้นจากผลงานของ Max Wertheimer ที่เป็นส่วนหนึ่งของคำตอบกลุ่มโครงสร้างของจิตของ Wilhelm Wundt (Wagemans et al., 2012) นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ประกอบด้วย Max Wertheimer (1880–1943), Kurt Koffka (1886–1941) และ Wolfgang Köhler (1887–1967) เป็นชาวออสเตรียอยู่ในประเทศเยอรมันนี้ เป็นนักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการทางด้านจิตวิทยาและจิตวิทยาการศึกษา เป็นกลุ่มจิตวิทยาที่มีแนวคิดที่ว่า จิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์เป็นแบบองค์รวม (Holism) โดยไม่ได้เน้นที่องค์ประกอบที่แยกออกเป็นส่วนๆ ในหลักการของกลุ่มเกสตัลท์เชื่อว่า ผลรวมทั้งหมดมีค่ามากกว่าส่วนย่อยรวมกัน (Jäkel et al., 2016) โดยมนุษย์ไม่ได้เป็นเพียงหน่วยรับสิ่งเร้าที่อยู่เฉยๆ เท่านั้น แต่จิตมีการสร้างกระบวนการประมวลผลข้อมูลที่ได้รับเข้ามาและส่งผลออกไปเป็นข้อมูลใหม่หรือสารสนเทศชนิดใหม่ กลุ่มนี้เน้นอธิบายว่าการเรียนรู้เกิดจากการรับรู้เป็นส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อยรวมกัน เพราะบุคคลจะรับรู้สิ่งต่างๆ ในลักษณะรวมๆ ได้ดีกว่ารับรู้ส่วนย่อย โดยการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการรับรู้เป็นส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อยรวมกัน มนุษย์จะรับในสิ่งที่ตนเองสนใจเท่านั้น แนวคิดของกลุ่มนี้ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษา การรับสัมผัส (Sensation) และการรับรู้ (Perception) ของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน

1.7.6 กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) เป็นแนวคิดหนึ่งที่น่าเน้นการคิดและอารมณ์ มนุษยนิยมมีแนวคิดเกี่ยวกับตัวตน (Self) ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียงและความภาคภูมิใจ (Self-Esteem) การรู้จักตนเองตามสภาพที่แท้จริง (Self-Actualization) และเจตจำนงเสรี (Free Will) กลุ่มมนุษยนิยมได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับในปี ค.ศ. 1950 ถูกเรียกว่าเป็น “พลังที่ 3 (Third Force)” ในจิตวิทยา (Moore, 1989) โดยแนวคิดนี้ถูกมองว่าเป็นทางเลือกแทนแนวทางที่กำหนดขึ้นและแนวคิดที่มองโลกในแง่ร้ายของแนวคิดกลุ่มจิตวิเคราะห์ซึ่งมนุษยนิยมนี้เชื่อว่า บุคคลมีทางเลือกส่วนตัวและสามารถอยู่เหนือความปรารถนาจิตไร้สำนึก นอกจากนี้มนุษยนิยมได้แย้งความเชื่อที่ว่างเปล่าและการถูกบีบบังคับโดยสิ่งแวดล้อม นักมนุษยนิยมมองว่าแนวคิดของตนเองมีความแตกต่างจากกลุ่มจิตวิเคราะห์และกลุ่มพฤติกรรมนิยม นักมนุษยนิยม เช่น Carl Rogers (1902–1987) และ Abraham Maslow (1908–1970) เชื่อว่าแต่ละบุคคลมุ่งมั่นที่จะบรรลุศักยภาพของตนเองอย่างสูงสุด Rogers และ Maslow เน้นย้ำถึงการรู้จักตนเองตามสภาพที่แท้จริง ซึ่งเป็นแนวโน้มโดยธรรมชาติของอินทรีย์ (Organism) ที่จะพัฒนาความสามารถทั้งหมดในลักษณะที่จะรักษาคงไว้หรือส่งเสริมอินทรีย์ (Rogers, 1959) นักมนุษยนิยมมีมุมมองที่ว่า ปัจเจกบุคคลนั้นต้องการความไว้วางใจเป็นพื้นฐาน การยกย่อง และความปรารถนาปรองดองกับผู้อื่น